

Малихіна Ю.О.

Харківський національний університет

будівництва та архітектури

м. Харків, Україна

e-mail: yukhno_yu@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ. ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ

Як відомо, мова – чи не найнадійніший хранитель історичної пам'яті. Мова зберігає в собі також сліди порівняно недавніх подій – варто лише уважно придивитися.

Українська та російська мови як генетично споріднені мають багато спільного на всіх мовних рівнях – фонетичному, лексичному, граматичному (морфологічному і синтаксичному). Разом з тим, в обох мовах на всіх рівнях є чимало відмінного.

У сучасних лінгводидактичних працях дається докладний аналіз спільного і відмінного в російській та українській мовних системах. За співвідношенням мовних явищ їх поділяють на чотири групи:

1. Мовні явища, які повністю збігаються в обох мовах (система частин мови, будова слова, способи словотворення, типи простих і складних речень, розділові знаки та ін.).

2. Мовні явища, що частково збігаються, але мають характерні відмінності (система голосних, класифікація приголосних, типи відмінювання іменників, форми дієслова та ін.).

3. Специфічні, притаманні тільки одній мові явища (деякі фонемі, апостроф, твердий знак, четверта відміна іменників, форми складного майбутнього часу та ін.).

4. Протилежні мовні явища (прийменник *з* в українській мові і *с* у російській, буквосполучення *йо,ьо* і буква *е* та ін.).

Сукупність усіх слів, наявних у мові, називають лексикою, або словниковим складом. Чим розвиненіша мова, тим багатший її словниковий склад. Українська мова належить до числа високорозвинених мов. Тільки в «Українсько-російському словнику», виданому в шести томах Інститутом мовознавства АН України, понад 120 тис. слів. Тисячі слів зареєстровано в різних спеціальних словниках. Словникове багатство української мови характеризується й різноманітними стилістичними можливостями слів, здатністю їх відбити найтонші відтінки думки, психологічний стан, почуття людини.

У словниковому складі української та російської мов багато спільного. До спільних характеристик належать наявність повнозначних (що мають предметно-сміслові значення) та неповнозначних слів (службові слова, які виражають зв'язки та відношення між повнозначними словами); слів з конкретним та абстрактним значенням (назви почуттів, психічних станів, властивостей, якостей тощо); багатозначних слів (полісемія); синонімів (слова різні за звуковим складом, але близькі за значенням); антонімів (слова з протилежним значенням); омонімів (слова, що мають однакове звучання, але різне значення).

В українській мові, як і в російській, слова мають пряме (природна ознака предмета, явища, процесу) та переносне (образне, фігуральне уявлення про предмет) значення.

Є в українській мові, як і в російській, фразеологічні звороти (*аж за вухами лящить, зелена вулиця, замовити слово, тедзь напав та ін.*).

Частина лексики в обох мовах є спільною, однаковою як за значенням, так і за звуковим оформленням та вимовою. Це такі слова, як *рот, рука, лампа, сумка, парта, рак, мак, суп* та ін. Їх слід використовувати як транспозиційний матеріал, який сприяє розумінню та активізації словника мовців, які оволодівають українською мовою.

Частина лексики є спільною за буквеним складом і відрізняється лише вимовою: *вода, дорога, море, поле, нога, голова, дуб, машина, подруга та ін.*

Є слова, які, відрізняються одним або кількома звуками – вони теж зрозумілі знавцям російської мови: *стіл, ніс, вухо, ніж, лисиця, вовк та ін.*

Значна група слів притаманна лише українській мові: *черевики, парасолька, сукня, шкарпетки, лялька, панчохи, телотати, реготати, рахувати та ін.*

Спільні та схожі ознаки лексичного складу часто є причиною лексичної інтерференції не тільки у тих, хто починає вчити українську мову, а й у мовленні корінного населення. Найпоширенішими з них є міжмовні кальки (невмотивовані запозичення з російської мови), наприклад: *мені подобається ця кукла.*

Досить часто в мовленні як дорослих людей, так і дітей зустрічаються фонетично українізовані російські слова (*зонтик, носки, одіяло*) та міжмовні омоніми (*слідуючий, закалятися, красний*).

За допомогою спеціальних вправ педагог може запобігти виникненню таких інтерференцій на початкових етапах засвоєння української лексики, оскільки пізніше їх значно важче буде виправити.

Література:

1. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов // Пер. с англ. А.Д. Шмелёва. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288с. – (Язык. Семиотика. Культура. Малая серия).
2. Сокирко М.В. Особливості словникової роботи на уроках читання // Початкова школа. – 1980. - № 1. – С. 20-27.
3. Кутенко Л.А. Особенности работы по обогащению и активизации словарного запаса младших школьников в условиях близкородственного двуязычия: автореф. дис. канд. пед. наук. - Киев.- 1986. – 25 с.